

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Dani'el

Yolf ben Yosef

Dessau, 1808

יך

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10270

דניאל יא

האסט דוא עס געמערקט, וועס האלב איך צו דיר געקאמט
מען בין? יעצט וואללטע איך דען קאמפף מיט דעם
שוטצענגעל דעם פרס פֿאם נייען בעגינען, זא וויא איך
אבער פֿאן דא הינוועג גינג, זיהע דא, דער שוטץ = ענגעל
דעם יון קאם, (כב) (וואהרליך איך פֿערקינדיגע דיר, וואס
אין דער שריפֿט דער וואהרהייט אויפֿגעצייכעט איזט)
ניכט איינער לייסטעטע מיר געגן דווע איינן ביישטאנד,
אלס אייער שוטץ = ענגל מיכאל:

יא

(א) איך וואר עס אויך, דער אים ערשטן רעגירונגסארהע
דעם מעדער דרוש, איהם בייאשטאנד לייסטעטע
אונד איינע פֿעסטע שטיצע איהם וואר, (ב) יעצט ווילל
איך דיר וואהרהייט פֿערקינדיגן: זיהע! דרייא קעניגע
ווערדן נאך אין פֿערזיען ענטשטעהען; דאך איין פֿירטער
ווירד איינן גרעסרן רייכטהום אלס אללע איבריגן צוזאם:

פירוש אבן יהייא

הודעתיק צמה שקדם * (כא) והוא להגיד לך צמס אנל ובאמיתות
את הרשום בכת' חמתי שר"ל את אשר נגוד צמת על ישראל
מהגלות ומין להשיב:

ואחרי אשר הודיענו אליך אשוב להלחם עם שר פרס לפני ה'
לרחות חס אוכל להקל עול גלותו מעל עמך ישראל וכאשר חנח מללחום
עמו, הנה שר יון צא ללחום עמי על גלות ישראל צין יון אשר
צרה ג"כ חס אוכל להקל עול גלותו:

מה שיהיה קשה מאד להשיג יען כי אין שום אחד מסרי מעלה
מתחזק עמי על אלה השרים כי חס חזקל שריכט וכל צמס השמים

באור

החוכל לדעת ולהבן סבת בואי אליך? ועתה חוזר במה
שסיים, לאמר, כאשר נותרתי בצל מלכי פרס רציתי
לשוב, בעזר מיכאל, להלחם עם שר פרס; אמנם אך
יצאתי למלחמה והנרה שר יון בא ויפיל שר פרס, (כא)
אבל, מאמר מוסגר עד ואין:

לְמַה-בָּאתִי אֵלֶיךָ וְעַתָּה אֲשׁוּב לְהִלָּחֵם עִם-שָׂר־
פָּרֶס וְאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שָׂר-יִזְוֹן בָּא: (א) אֲבָל אֲנִיד
לְךָ אֶת-הַרְשׁוּם בְּכֶתֶב אֲמַרְתָּ וְאִין אֶחָד מִתְחֻזֵּק
עָמִי עַל-אֱלֹהֵי בְּי אִם-מִיכָאֵל שָׂרְכֶם:

יא

(א) וְאֲנִי בִשְׁנַת אַחַת לְדַרְיוֹשׁ הַמְּדִי עָמְדִי לְמַחְזִיק
וְלִמְעוֹז לֹ: (ב) וְעַתָּה אֲמַרְתָּ אֲנִיד לְךָ
הִנֵּה-עוֹד שְׁלֹשָׁה מְלָכִים עָמְדִים לְפָרֶס וְהַרְבִּיעִי

פירוש אבן יהי"א

והמלכים שריהם הם כנגדי צומר' כי ה' נתן משטרם צארץ וככה
גזרו מערכות השמים וכסיליהם ואין להשיב' כי הנה ישראל יש
להם מול קסה צשמים אשר גזר עליה' ההשפלה והעוני' וכאשר ירחו
את ה' ישדד המערכות ועל כרחם יגציה קינס על כל הזולת וכאשר
ירעו דרכם יניחם למקרי ופגעי הזמני' והוא לא ירע עמם כי אין רע
יורד מלמעלה רק מזלם גרם'

יא (א) ואני בשנת אחת לדריוש וגו' ר"ל כי אין אחד מתחזק על
אלה רק מיכאל שריכס ואני' אשר בשנת אחת לדריוש
המדוי התחיל עומדי למחזיק ולמעוז לו לישראל ולהיות נגדי לשמים
ההם' (ב) ועתה אמת אניד לך מהרשום בכתב אמת' הנה
עוד שלשה מלכים עומדים לכרס שהיא המיה השנית זולת דריוש
המדוי שקבל המלכות מצלשאר הצנליי שהיה המיה הראשונה' והם

באור

יא ואני וגו' נמשך לפרשה שלפניה ושעורו: כמו
שמיכאל שרכס מתחזק עתה עמי; כן עמדתי לו
בעת שנה אחת לדריוש, בעת שהלשינו יועציו על דניאל
ועל דתו, ובאמצעותי נפלו בשחרת אשר כרו, ודריוש הודה
לאלהי השמים (עיי' פ' ו) (ב) הנה עוד שלשה וגו',
ענינו: עד המלך הרביעי העשיר והחזק לא יהי' כ"א ג'

אמ
דעם
אין
ג על
ואם
(ט)
אנד

הרע
זטע
יילל
ניגע
שער
אמ:

יתוס
זראל

ה'
לחוס
אשר

עלס
ומים

מה
ייתי
דך
(א)

דניאל יא

יעשיר עשר גדול מכל ובחזקתו בעשרו יעיר הכל
את מלכות יון: (ג) ועמד מלך גבור ומשל במשל
רב ועשה כרצונו: (ד) וכעמדו תשבר מלכותו ותחץ
לארבע רוחות השמים ולא לאחריתו ולא במשלו
אשר משל כי תנתש מלכותו ולאחרים מלבד
אלה: (ה) ויחזק מלך הנגב ומן שריו ויחזק עליו

פירוש אבן יחיא

כרם ומרתחסתא והוא אסורגס ודריוס בנו בן אסתר והרציע
למלכות כרם שהם דריוס בן אסתר יעשיר עשר גדול מכל אשר
קדמהו וכל חזקתו וכל עושרו יוכרם להעיר ולגלו כל אשר לו
את מלכות יון אשר יקח כל אשר לו מידו ויעיר יהיה מגזרת את
מקורה הערה: (ג) אשר יעמוד במלכות יון מלך גבור והוא אלכסנדרוס
מוקדון ומשל מחשל רב ונפלא ועשה כרצונו בעולם שכלם יתכסו לו.
(ד) ובתוך ימי העמידה שלו תשבר מלכותו מאליו ולא במלחמה
שהסקוהו אנשי ביתו סם ממת' ותחץ לארבע רוחות השמים כי בהרגישו
באכיסת כחותיו עוד בחיל חייתו חלק מלכותו לד' שרים ממשפחתו
בהיו כי לא היה לו אז בן מה שאחרי מותו ילדו אמו ונשאר ערום

באור

מלכים אחר כורש, והם: קאמביזעס, זמערדיס ודריוס
היסטאספיים והרביעי וגו', זה קסערקסעס ובחזקתו
בעושרו, שעורו: ובחזקתו באמצעות עשרו או ענינו,
ובחזקתו ובעשרו יעיר הכל, כי ישכור חיילים רבים
מעמים סביבותיו ובחמשים רבבות חלוצי צבא יצא למלחמה
נגד מלכות יון; אמנם זאת היתה המכשלה הראשונה לפרסים
כי נפלו חללים לפני היוניכ, לכן לא חשב כ"א אלה ארבעה
אף שהיו, לפי רושמי הקורות, ארבע עשר מלכי פרס:
(ג) ועמד מלך גבור, זה אלעקסאנדר הגדול מלך יון.
(ד) ותחץ וגו', כבר פרשהו פ' זו ופ' ח' ח' ולא
לאחריתו, מלכותו לא תחלק לבניו, אשר המה האחרית
והתקוה לאדם, כ"א בניו מערקולעס ואלעקסאנדר יהרגו
ע"י קאסאנדר ופ' ליופערגאן ולא במשלו, פרשתי

מענבריינגן, אונד מיט זיינער מאכט אונד זיינעם רייכ=
 שהומע ווירד ער אללעס געגן דאז יונשע רייך אויפֿביטען.
 (ג) יעדאך היר ווירד איין טאפֿפֿערער קעניג זיך ערהעבן,
 דער זיינע הערשאפֿט ווייט אויסברייטן אונד נאך בעליבען
 פֿערפֿאהרן ווירד. (ד) נאכדעם ער אבער זיינע העהע ער=
 רייכט האט, ווירד זיין רייך צערפֿאללן אונד נאך דען פֿיר
 היממעלסגעגענדען הין צערטהיילט ווערדן; דאך אן
 קיינן זיינער נאכקאממענשאפֿט, אויך ווירד קיינעס דעם זיי=
 ניגן גלייכ: דען זיין רייך ווירד צערשפּליטטערט זיין, אויך
 נאך אן אנדערע אויסער יענן פֿרייס געגעבן ווערדען. (ה)
 מעכטיג ווירד דער קעניג דעם זידענס זיין, אויך דער

פירוש אבן יחיא

מצלי לבוש מלכות כי כבר חלקו מציו בחייו ולא לחריטו כי לא זכה
 לחורך ימים והדבר הלו לא קרה לו בשני הירידה בחסרית ימיו רק
 בשני העמידה ובטומדו בתוקף ימיו ולא ימשול עוד מושל אחד
 שימשול במושלו אשר משל וזה יען כי מלכותו הגדול אשר היה יחיד
 אליו תכתם ממנו ותתן למרצע מושלים כאשר קדם ולמושלים אחרים
 מלכד אלה כי נתבלבל הדבר אחר כך ומטפו אלה לחלה ומלך יון
 שהוא אנטיוכס לקח ארץ מצרים מיד מלכה וכן מלכו במקומות אחרים.
 (ה) ויחזק מלך הנגב וגו' צא להודיענו פרטי הדברים מהלוקח
 מלכות אלכסנדר ואיך נמשכו המלחמות בין המלכים ההם אשר נחלק
 להם המלכות והוא כי מלך הנגב והוא מצרים יהיה חזק תחלה במלכות

באור

ה. כא. ולאחרים מלכד אלה, ענינו, בלעדי אלה
 ארבע מלכיות לארבע רוחות השמים, תנשש מלכותו לאחרים
 כי תחלק עוד לממלכות קטנות כמו קאפפאדאציען, ארמעניען
 ביטהימען וכהנה. (ה) ויחזק מלך הנגב, בנגבו של ארץ
 יהודה' והוא פטאלמעוס לאגוס מלך מצרים המולך בליכיען,
 קידענע, אראביען, פאלעסטינא, צעלעזיריען ובמחוזי ימים
 של אסיה הקטנה. ומן שריו, שעורו לפי הנגינה: עוד
 אחד משריו, היינו משרי מלך גבור הנזכר, יחזק והוא
 זעלייקוס ניקאטאר. ויתכן עוד, שטעם מן שריו כמשמעו
 ר"ל אחד משרי מלך הנגב יחזק, כי זעלייקוס הזה הי'

דניאל יא

אבערן איינער (דעם געדאכטן יונשן קעניגס); דויער לעטצטערע
ווירד יענס אן מאכט איבערלעגן זיין, אונד אין איינס גראסן
רייכע מעכטיג רעגירן. (ו) צוואר ווערדן ביידע נאך פֿער
לויף אייניגער יאהרע זיך פֿעראייניגן, אונד דיא פֿרינצעסין
דעס קעניגס דעם זידענס ווירד זיך מיט דעם קעניגע
דעס גארדענס פֿערמעהלן, אום פֿריון צו שטיפֿטן;
אלליין איהרעס ארמעס קראפֿט ווירד נישט אויסדויערן; וועדער
ער (איהר פֿאטער) נאך זיינע מאכט ווערדן זיך ערהאלטן
קענן: זא ווירד זיא זאממט איהרעס געפֿאלגע, פֿאטער אונד
אונטערשטיצער דעם שיקזאלע פֿרייס געגעבן ווערדן צו
דויער צייט. (ז) אינדעם ווירד איין שפרעסלינג, איהרם

פירוש אבן יחיא

צאופן ששאר המלכים ומלך הנסון והוא יון ציניהס יתכחשו לו וישתעבדו
להיות שריו ופדיו. וא"כ אחד מן שריו והוא מלך יון יחזק עליו וימשול
במשל גדול מממשלתו כי יקח רוב ארצו מידו ובמקום היותו משריו
של מלך הנגב ישבו להיות מלכו ואדוניו. (ו) ולקץ שנים יתחברו
מלך הנגב ומלך הנסון וישבו להיות מצרים ואהוים וזה במלכות
זיוג וזיתון יולד ציניהס. כי צת מלך מצרים היפה צנסי תצוא
אל מלך הנסון להודג עמו כדי לעשות מישרים ושלום אמת ציניהס
ועס כל אהבת מלך הנסון לצת מלך הנגב לא תעצור היא כח הזרוע

באור

ימים רבים שר צבא אצל פטאלמעוס בכרחו מנבל מפני
אנטיגאנוס. ויחזק עליו, מלכות ועלייקוס מלך צפון
הזה, רבה תהיה מן מלכות לאגוס מלך הנגב, כי הוא מושל
בכל ארצות בני קדם, מהר טוירוס עד נחל אינדוס,
ובממלכות רבות מאסיא הקטנה, ביו טוירוס וים עגאע.
(ו) ולקץ שנים וגו', החזון הזה נתמלא בימי פטל:
פהילאדעלפוס מלך מצרים ואנטיאכוס שהעאס מלך צפון
כיאחרי מלחמות רבות עשו שלום, בתנאי: שיגרש אנטיאכוס
אשתו לאאדיצע עם שני בניה, ועלייקוס ואנטיאכוס היעראקוס,
ויקח בתו בערעניצע ובן הנולד ממנה יירש המלכות. אולם
אחר שתי שנים במות פהילאדעלפוס שב אנטיאכוס ויקח
אשתו הראשונה, באהבתו אותה, ותכרח בערעניצע עם

וּמְשַׁל מִמְּשָׁל רַב מִמְּשָׁלָתוֹ: (ו) וְלִקְץ שְׁנַיִם יִתְחַבְּרוּ
 וּבֵת מֶלֶךְ-הַנְּגֻב תָּבֵא אֶל-מֶלֶךְ הַצָּפוֹן לַעֲשׂוֹת
 מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא-תַעֲזֹר בּוֹם הַזְּרוּעַ וְלֹא יַעֲמֵד וְזָרְעוּ
 זַתְּנָתָן הֵיא וּמְבִיאֶיהָ וְהַלְלָדָה וּמִחֻקָּהּ בְּעַתִּים:
 (ז) וְעַמֵּד מִנְּצֹר יִשְׂרָשִׁיָהּ בְּגוֹ וַיָּבֵא אֶל-הַחֵיל וַיָּבֵא

פירוש אבן יהי"א

והשטנוד שמשטנד מלך הנכון לאציה מלך הנגב צאופן שלא יוכל
 לעמוד מלך הנגב מכני זרועו ושטנודו הקטל ממלך הנכון מה שלכן
 פנתן ציד אציה ר"ל שתצרח אליו היא צת מלך הנגב עם חכסיה
 שהציוה ליון ועם היולדת אותה והיא האומנת שלה שהיתה
 עמיד עמה כמשפט השרות ועם המחזיקה בעיתים והס אנטגניטיה
 אשר על פיהם תשק מעת לעת שהם החכמים יודעי העיתים
 (ז) ויעמוד מסטיף אחר משרשי הצת מלך הנגב זאת מו שישיב
 מלך הנגב על כנו ונסים מלכותו כצראשונה והוא שצן צנה או צן

באור

בנה מחמת צוררת, לעיר החפשית דאפנא, אך גם שמה
 פגעה חרב היונה ותהרג היא ובנה וכל המחזיקים עמה
 ע"י איקאדיאן וגעננייס, אחרי כן השקה לאאדיצע ג"כ כוס
 התרעלה לאישה אנשיאכוס ויגוע וימת. ועתה קרא הכתוב
 עם התרגום ותבינס. לא העצור, בערעניצע. ולא יעמוד,
 פהילאדעלפוס עם גודל גבורתו. ומחזיקה בעתים, עם
 כל מחזיקה בעת בעותים וצרה. (ז) ועמד וגו' אחרי כן
 יעמוד פטאלמעוס עפערגעטעס אח בערעניצע על כנו וכסא
 ממלכת אביו פהילאדעלפוס, ויקנא קנאת אחותו, ויבא
 עם חיל גדול במעוז מלך צפון הוא זעלייקוס קאלליניקוס
 וילכדה עם חלק גדול מארם וישב בשלל רב למצרים.
 במעוז, שם קבוץ (קאללעקטיפוס) והעד ועשה בהם.
 (ח) וגם אלהיהם וגו', ע"ד התול (איראניש) כלומר לא
 נסכיהם בלבד אך גם אלהיהם בעצמם יקח. עם כלי חמדתם
 וגו', שני אלפים וחמש מאות כלי חמדה הביא עפערגעטעס
 בשבי למצרים ובתוכם עצבי כסף וזהב אשר הוליך קאמביוזוס

דניאל י"א

במעו מלך הצפון ועשה בהם והחזיק: (ח) וגם
 אלהיהם עם-נסכיהם עם-קלי-חמדתם כסף
 וזהב בשבי יבא מצרים והוא שנים יעמד ממלך
 הצפון: (ט) ויבא במלכות מלך הנגב וישב אל-
 אדמתו: (י) ויבנו יתגרו ואספו המון חילים רבים
 ויבא בוא וישטף ועבר וישב ויתגרו עד-מעזה:
 (יא) ויתמרמר מלך הנגב ויצא ונלהם עמו עם-
 מלך הצפון והעמיד המון רב ונתן להמון בידו:
 פירוש אבן יחייא

צתה יצוא בכח אל החיל ממלך הצפון אשר במצרים לשמירת העיירי
 ולהכניע עם הנגב. ואחר אשר יהרג ויסיר מעליו את עולו עוד
 ילך לזקס מלך הצפון בארצו וינצחנה ויצא במטו שלו ובערי המצד
 ועשה בהם נקמה ואחר כך יחזיקם בעדו וימשול בהם. (ח) וגם
 חלוקיהם עם נסכיהם ושריהם וכהניהם מהאלוהות ועם כלי חמדתם
 כסף וזהב יצא בעדי למצרים עיר הנגב. במקן שנים רבות יעמד
 מלך הנגב במחנה מסעוד מלך הצפון ומדרבא הוא ימשול בו. (ט) ומ"ב

באור

ממצרים לפרס, לכן כאשר הושיבם נהיכלם
 כנוהו בשם עפערגעטעס (וואהלטהעטער). (ט) ובא
 וגו' שתי שנים אחרי כן ישוב זעלייקוס ויפול עלמלכות
 הנגב; אך עפערגעטעס יכה אותו ואת מחניהו עד תומם,
 וישב באנשים מעטים לאדמתו בעיר אנטיאכיא*. (י)
 ובנו יתגרו אחרי כן יתגרו במלחמה בני קאלליניקוס והם:
 זעלייקוס צערוינוס ואנטיאכוס הגדול, נגד מלך הנגב הוא:
 פטאלמעוס פהילאפאטאר, מלך רך וחלש אוהב משגל
 ותענוגות בני אדם. אמנם צערוינוס לא מלך כ"א ג' שנים
 ומעשי מלחמתו במצרים לא נודע לנו; אולם תוקף אנטיאכוס
 ומעשי גבורתו ידועים מאד, לכן כתיב ובנו וקרי בניו
 ולכן אמר ג"כ, ובא בוא, לשון יחיד על אנטיאכוס שהי'

*) Justin, XXVII. 2. S. 555. Allg. Wg. VII. §. 746—50.

שטאממע ענטשפראסן זיך אויף זיינעם שהראן ערהעבן, דיוער
 ווירד, פֿעראייניגט מיט דעם העערע, געגו דיא פֿעסטע דעם
 קעניגס דעם נארדענס אנריקן, היר גראסע טהאטן פֿעראיבן
 אונד טאפֿפֿערקייט צייגען. (ח) זעלבסט איהרע געטטער,
 זאמט דערען מעטאלן בילדערן אונד קאסטבארן גערעטהן
 פֿאן זילבער אונד גאלד, ווירד ער געפֿאנגן נאך מצרים פֿיה-
 רען: זא ווירד ער אייניגע יאהרע דעם קעניגע דעם נאר-
 דענס ווידערשטאנד לייסטן. (ט) דאן ווירד דיוער איינן
 איינפֿאלל אין דעם זידליכן קעניגס רייך וואגן, דאך באלד ווירד
 אין זיין לאנד צוריק קעהרן מיססן. (י) זיינע זעהנע אבער
 ווערדן זיך ריסטן אונד איין גראסעס העער פֿאן מעכטיגען
 קריגערן צוזאממען ברינגן, מיט איהנן הינציהען, יענעס רייך
 איבערשוועממען אויך בייס צו דען פֿעסטן פֿארריקן. (יא) ער-
 בישטערט ענדליך ווירד דער קעניג דעם זידענס אויס-
 ציהן אונד מיט דעם קעניגע דעם נארדענס פֿעכטן,

פירוש אבן יהי"א

מלך הצפון ישׁוּב להלחם עם מלך הנגב וצא במלכותו ואמנם ישׁוּב אל
 אדמתו בנוסת פנים כי יאבד במלחמה. (י) ואחר כך בניו מלך הצפון
 צדקותם שצדיהם אבד במלחמה ההיא יסכימו להתנגד רות עם מלך הנגב
 ויאספו המון חילים רבים מכל גווי הארץ וצא אצו מלך הצפון עם
 החילים ההם צוא ושטף ועצר כי ילחם עם כל מקומות מלך הנגב אשר
 יעבור בהם וישחיתם וישטכסם עד שיגיע וישׁוּב למקום המצו והמצר
 ממלך הנגב. (יא) ואז יטעה מר מלך הנגב וימלח חימה על מלך הצפון
 ויצא ממצונו ונלחם עמו והעמיד מלך הנגב המון רב מכל מלכותו באופן

באור

העיקר, כי הוא יבא כשטף מים רבים ויעבור על מדינותיו,
 ויקח זעלויקיא, טירוס, פטאלמאס עד דארא. וישׁוּב,
 אחר השקטת מלחמה של ד' חדשים עוד, ויקח כל ארץ
 הגלילי וארץ גלעד ורבת עמון, ככה הלוח ילך ולקוח,
 עד מעזה, זה רא פֿיא עיר מבצר מצרים. (יא)
 ויתמרמר מלך הנגב' עתה ייקץ המלך הנגב מתרדמת
 אולתו כי ראה כי כלתה עליו הרעה, ויצא בעצמו
 למלחמה אצל רא פֿיא בין רהינאקאלורא ובין גאצא

דניאל יא

ער ווירד איהם איינע גראסע פֿאלקסמאכט ענטגעגען שטעללן
דיא איהם גאנץ אונטערגעבן זיין ווירד. (יב) דיועס העער
ווירד זיגן, מיט האהעם מוהטע שטרייטן אונד מיריאדן ער
לעגן — דאך דער זיג ווירד ניכט פֿאלקאממן זיין; (יג)
דען דער קעניג דעס נארדענס ווירד ווידער איינע גרע
סערע מאכט, אלס דיא פֿאריגע וואר, אויפֿשטעללן; נאך
פֿערלויף אייניגער יאהרע נעמליך ווירד ער מיט איינער גראסן
העערעסמאכט פֿאן פֿוספֿאלק אונד רייטערייא ווירד יענן אויס
ציהען. (יד) אום דיוע צייט ווערדען פֿילע געגן דען קעניג
דעס זידענס אויפֿשטעהען; אויך דיא אויסגעארטעטן יינגלינגע
דיינעס פֿאלקס ווערדן זיך ערהעבן, אום דיא ווייסזאגונג צו
ערפֿיללן, אבר זיא ווערדן אונטערליגן. (טו) דער קעניג דעס
נארדענס ווירד אלזא אויסריקן, דעממע אויפֿווערפֿן אונד
פֿעסטע שטעדטע עראַבערן; דיא טרופֿפֿן דעס זידענס ווערדן

פירוש אבן יהייא

שנחלמה הכיא ינתן המון מלך הכסון צידו. (יב) באופן שנלחמן
ההוא יתנשא מאד המון מלך הנגב וירוס לבנו ויפיל רבואות ממלך הכסון
ולא יפוז זמן הרבה עם כל נחמונו מלך הנגב על מלך הכסון. (יג) כי
ישב מלך הכסון והעמיד המון רב מן הרמסון ולקץ העתים משנים מה
אשר יתחזק בהם יבוא צו במלך הנגב מלך הכסון בחיל גדול וצרכוס רב
כדי שיוכל להחריך זמן עמידתו שם כרצונו. (יד) ונעתיס ההס רבים

באור

ונתן המון בידו, ענינו כמו וכל אשר יש לו נתן בידו
וטעמו, הוא בעצמו יצא בראש מחנהו וילחם כאיש גבור.
(יב) ונשא ההמון וגו', טעם ונשא הוא כפל, כלומר
אחרי כי יראו ההמון, כי מלכם יצא לפניהם, יתנשא
ההמון, ולבנם כלב ארוה יהי, וככה ישאו הנצוח ויפילו
מעם אנטיאכוס כעשרת אלפים ושלש מאות איש רגלי וד'
אלפים יוליכו בשבי והנשארים ינוסו. ולא יעוז, אף
שהיתה עתה ביד פהילאפאטאר להכות אויבו עד תומו
ולהכניע מלכי צפון עד עולם; אולם הוא הי, כאשר
אמרנו, איש נדהם ומפונק, לא אהב מלחמה עד עת הלחין,
לכן לא יעוז, כלומר נצחונו ועוזו לא יהי שלימה כמו

(יב) וַיִּשָּׂא הַהֶמּוֹן יָרוּם לִבָּבוֹ וְהַפִּיל רַבְאוּרַת וְלֹא יַעֲזֹז: (יג) וַיֵּשֶׁב מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וְהַעֲמִיד הַמּוֹן רַב מִן־הָרֵאשֹׁן וּלְקִץ הַעֲתִים שָׁנִים יָבֹוא בֹּוא בְּחֵיל גָּדוֹל וּבְרִכּוּשׁ רַב: (יד) וּבְעֲתִים הָהֵם רַבִּים יַעֲמְדוּ עַל־מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וּבְנֵי פְרִיצֵי עֶמֶק יִגְשָׂאוּ לְהַעֲמִיד חֲזוֹן וּנְבִשְׁלוּ: (טו) וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וַיִּשְׁפֹּךְ סִלְלָה וְרַם ק' פִּירוּשׁ אֲבֵן יַחֲיִיא

יַעֲמְדוּ עַל מֶלֶךְ הַנֶּגֶב כִּי מִן שָׂרֵיו וּגְדוּלְיוֹ וּרְצֵי הַמַּלְכוּת יִקּוּמוּ עֲלָיו לְהוֹרְגוֹ וּלְתַטֹּעוֹ בְּיַד מֶלֶךְ יוֹן. וְכֵן כִּרְיָצֵי עַמֶּךָ אֲשֶׁר תַּחַת מֶלֶךְ מִצְרַיִם יִהְיֶה יָדָם עַם הַשָּׂרִים הַמּוֹרְדִים בְּמֶלֶךְ הַנֶּגֶב וַיִּתְנַשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חֲזוֹן וּלְצַחַר הַנְּצוּחֹת כִּי מֶלֶךְ הַנֶּגֶב סוֹפּוֹ לִפְסוֹל בְּיַד מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וּנְכַסְלוֹ כִּי יוֹדֵעַ הַדָּבָר לַמַּלְכוּת וַיִּתְּלוּ כֹלָם עַל עֵץ. (טו) וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַצָּפוֹן זֶה וְהוּא אֲנִטְיוֹכּוֹס וַיִּשְׁפֹּךְ סִלְלָה עַל מִצְרַיִם עֲרֵי הַנֶּגֶב וְלִכְדֹּ עִיר מִצְרַיִם וְהוּא עִיר הַמְּלוּכָה. בְּאוֹסֶן שׁוֹרְעוֹת כַּח מֶלֶךְ הַנֶּגֶב לֹא יוֹכְלוּ לַעֲמוֹד לִפְנֵי מֶלֶךְ הַצָּפוֹן. וְלִמְצַרֵי עַמּוֹ

באור

שִׁיסְפָּר וְהוֹלֵךְ. (יג) וְשֵׁב, אֲנִטְיוֹכּוֹס הַנּוֹזֵכַר בִּימֵי פְּטָאֵל. עֲפִיפְּאֵנְעֵס וְלְקִץ עֲתִים שְׁנַיִם, אַרְבַּעַה עֶשֶׂר אַחַר הַמַּעֲרָכָה בְּרֵאשִׁיטָא וּבְרִכּוּשׁ לְשׁוֹן רִכְשׁ כְּלוּמֵר יָבֹוא בְּאִנְשֵׁי רַגְלֵי וְרוֹכְבֵי רִכְשׁ וַיְכּוּ שֶׁר צַבָּא סְקָפָאס אֲצֵל פְּאֵנְעָאס, וַיִּקַּח כָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר לְקַח פְּהִילְעַפְּאֵטָאר מִמֶּנּוּ. (יד) רַבִּים יַעֲמְדוּ וּגְו' כְּמוֹ פְּהִילְיִפֶּפ מֶלֶךְ מֵאֲצַעַדְאֲנִיעֵן וְקִשֶׁר אֲשֶׁר קִשֶׁר עֲלָיו אֲגָאֲטָהֲאֲקֵלְעֵס. וּבְנֵי פְרִיצֵי עֶמֶק, גַּם יְהוּדִים רַבִּים עֲמְדוּ לְאֲנִטְיוֹכּוֹס כְּנוֹדֵעַ מִסְּפוּרֵי אִיזְעֵבּוֹס; כִּי חֲשָׁבוּ לְהַעֲמִיד הַחֲזוֹן וַיָּבֹאוּ לְהֵם הַיָּמִים אֲשֶׁר דִּבְרוּ הַנְּבִיאִים, אֲמִנֵם נִכְשְׁלוּ, כִּי מַלְכֵי צָפוֹן הָיוּ לְהֵם אַח"כ לְשׁוֹטְט וּלְצִנִּינִים. (טו) וַיָּבֹא וּגְו' וַיִּשְׁפֹּךְ וּגְו', אַחַר הַמַּעֲרָכָה בְּפֵאֲנְעָאס יָנוּס סְקָפָאס עִם הַפְּלִיטִים לְעִיר מִבְּצֻרֹת צִדּוֹן וּגְאֲצָא; אֲמִנֵם אֲנִטְיוֹכּוֹס יִשְׁפֹּךְ סִלְלָה, וְאֶף שְׂאֲנִשִּׁים בְּתוֹכָם כְּאִנְשֵׁי חֵיל יִלְחָמוּ, זְרוּעוֹתָם לֹא יַעֲמְדוּ מִפְּנֵי הָרַעַב הַחֲזוֹת בְּקִרְבָּם. וְעַם מִבְּחָרְיוֹ, וְאֶף שִׁשְׁלָחוּ מִמִּצְרַיִם לְעֹזֵר כָּל רִכְבַּת בַּחֹר וְשָׂרֵי צְבָאוֹת הַנִּבְחָרִים, לֹא מוֹעִיל יִהְיֶה, כִּי אֵין כַּח לְעַמּוֹנֵי

דניאל יא

וּלְכַד עִיר מְבַצְרֹת וְזֹרְעוֹת הַנֶּגֶב לֹא יַעֲמְדוּ וְעַם
מִבְּהָרָיו וְאִין כַּח לַעֲמֹד: (טז) וַיַּעַשׂ הַכָּא אֱלֹהֵי
כְּרָצוֹנוֹ וְאִין עוֹמֵד לִפְנֵי וַיַּעֲמֵד בְּאַרְצֵי-הַצְּבִי וְכֹלָה
בִּידוֹ: (יז) וַיֵּשֶׁם פָּנָיו לְבוֹא בְּתַקְפָּה כָּל-מַלְכוּתוֹ
וַיִּשְׁרִים עִמּוֹ וַעֲשֶׂה וּבֵת הַנְּשִׂים יִתֵּן-לוֹ לְהַשְׁחִיתָהּ
וְלֹא תַעֲמֹד וְלֹא-לוֹ תִהְיֶה: (יח) וַיֵּשֶׁב פָּנָיו לְאֵיִם
וְלְכַד רַבִּים וְהַשְׁבִּירַת קְצִין חֲרַפְתּוֹ לוֹ בְּלִתֵי חֲרַפְתּוֹ
יָשִׁיב לוֹ: (יט) וַיֵּשֶׁב פָּנָיו לְמַעוֹי אֲרָצוֹ וְנִגְשָׁל וְנִפְּל

פירוש אבן יחייא

לא יהיה גם כן כח לעמוד. (טז) ויעשה מלך הצפון הכא אליו למצרים
כרצונו ואין עומד לפניו כי כלס המלך והעם ינתנו צידו לרצונו. ואחר
כך חנטיוכוס אחרי השפילו את מצרים עד עפר יסכים לעמוד בדרך הצבי
והיא ארץ ישראל ולכלותה וזה יען כי חנשי שלום היו אז ישראל למצרים.
(יז) וישם פניו לבוא ציפיים והוא עם ישראל צתוקף כל מלכותו עמו
כדי להשחיתם ולהשפילם. ועשה מה שהסכים כי יצא מחשבתו אל
היש וישפיל את ישראל. ובת הנשים יתן לו להשחיתם והוא הגורה אשר

באור

(טז) בארץ צבי, א"י צבי לכל ארצות. וכלה בידו
כמו וכלה בידו, כלומר כל צעלעזיריען ופאלעסטינא אשר
הי' מגמתו יהי' בידו. (יז) וישם פניו, אח"כ לקחת
כל מצרים בערמה, ויבא בחלקלקות ובמרמה, ועשה ישרים
עמו כאיש אהב נאמן, ויתן בתו קלעאפאטרא לו לאשה
ויסיתה להשחית מלכותו ולתתה בידו; אולם זאת לא תעמוד,
כי היא היתה בת מישרים, ולא לו, לעזרת אביה התי,
כי חשקה נפשה באישה. (יח) וישב וגו', אח"כ יסב
פניו אל איי עגאע שמה ילכוד ערים רבים. והשבירת
קצין, זה לוציוס סציפיא שר צבא הרומיים, המכה ארם
בשדה ארם נ"ד אלף פעם אחת, הוא יבוא וישבית חרפתו
אשר הרף לו אנטיאכוס בנפילתו לאיי הים, ובאמרו בגאון:
מי הם הרומיים לשפוט שפוט עלי! בלתי חרפתו וגו'

זיך ניכט האלטן, אונד מיט זיינן בעסטן קריגערן ווירד ער
 זיך ניכט בעהויפטן קעננן. (טז) דען דער איינפאללענדע
 ווירד נאך איינגעם וויללן פֿערפֿאהרן, זא דאס איהם ניאמאנד
 ווירד ווידערשטעהן קעננן; אויך אין דאז געפריזעט לאנד ווירד
 ער ערשיינען אונד עס גאנץ אין זיינע געוואלט ברינגן (יז) הירוויף
 ווירד ער דאז גאנצע רייך (דעס קעניגס דעס זידעס) אין זיינע גע-
 וואלט צו ברינגן זוכן; זיך טרייליך געגן איהן שטעללן אונד דאר-
 נאך האנדלן. ער ווירד איהם איינע קעניגסטאכטער צור געמאה-
 לין אנביטן, אום עס צו פֿערדערבן; אכר עס ווירד ניכט געלינגן
 אונד ניכט צו זיינער גונסט אויספֿאללן. (יח) דאן ווירד ער זיך
 געגן דיא קיסטעלענדער ווענדן אונד פֿילע ערפֿבערן; איין
 פֿירשט ווירד אבער דער שמואך, דיא ער איהם צוגעפֿיגט,
 דערגעשטאלט ענדיגן, דאס ער זיא איהם ניא ווידער פֿערגעל-
 טען קאן. (יט) ענדליך ווירד ער זיך געגן דיא פֿעסטונגן
 זיינעם איינגען לאנדעס צוריק ווענדן, אונד זא זיינן אויטער-
 גאנג פֿינדן. אינדעם ער פֿאללן אונד ניכט מעהר זיין ווירד.

פירוש אבן יהי"א

גור שכל צת ישראל הנכנסת לחופה תצבל קודם מן השר שלו. ולא
 תעמוד מלכותו זמן רב מפני טונותיו ולא לו תהיה הממלכה כי יאבדה
 ככה. (יח) כי ישז פניו להשכיל חיים מאי הארץ ולכד רבים מהם.
 וזין כך ישנית המשמונאי קצין ישראל חרפתו מאנטיוכוס לו לישחול
 כי ינחקו במלחמות וצלתי עזר וולתו רק עזר שמים חרפתו ישיז לו
 לאנטיוכוס. (יט) וישז פניו מאנטיוכוס לצרוח למעווי חרטו וכשכל
 וכפל מפני פחד קול הפיל ולא ימצא עוד חי כי אם מת רצון עצמות

באור

הוא יכה את אנטיאכוס ומחנהו אצל מאגנעזיא בנהר היללוס.
 עד אשר בלתי יוכל אנטיאכוס להשיב חרפתו וגמולו לו
 לעולם, כי יגרשהו מכל אסיה הקטנה ויפול ולא יוסיף
 קום. (יט) וישב וגו', אח"כ ישוב לארצו ויסב מדינותיו
 בארץ קדם לשלם המס לרומיים, ויהי בעילם ויאכה הוא
 ואנשיו לשלוח יד בהיכלם, ויקבצו עם עילם עליו ויהרגהו.

דניאל יא

(כ) אויף זיינער שטעללע ווירד זיך איינער ערהעבן, דער
 איינען-ערפרעסער אין דאס שענע רייך הינזענדען, אבער
 אין קורצער צייט פֿערניכטעט ווערדען ווירד; אונד צוואר
 ניכט געוואלטזאמר ווייזע, אויך ניכט אים שלאכטגעטיממל.
 (כא) אן זיינע שטעללע ווירד איין פֿעראכטונגסווירדיגער טרעג-
 טען, דעם דיא קעניגסווירדע ניכט צוגעדאכט וואר; דיזער
 ווירד פֿרייאמיטהיג איינהער געהען אונד זיך דורך גלאטטע
 הייכעלייא אין דען בעזיץ דעם רייכעס זעטצן. (כב) פֿאר
 איהם ווערדן דיא איינהערשטרעמענדן טרופפן וועגעשוועמט
 אונד פֿערטילגט ווערדן, אונד זעלבסט דער פֿירשט, מיט דעם
 ער אים בונדע שטעהט. (כג) יא געגן זיינע בונדעסגענאסמן
 ווירד ער הינטערליסטיג האנדעלן, מיט איינער גערינגן פֿאלקס-

פירוש אבן יהי"א

מוכן אל המות. (כ) ועמד על כן ונסים מלכותו במקומו בנו אפוסטר
 מטביר ישראל מדתו גם הוא ונגש הדר מלכות שהוא ישראל ובימים
 אחדים ישבר ולא בהתראות כנים במלחמה. (כא) כי דיתמתיחוס
 בן סליקוס אשר היה מיש נבזה ולא מזרע המלוכה יכה כל חילו ויקח
 מלכותו מידו ועמוד על כנו מהממלכה. באופן הלז כי ברשותו
 שפס כל נכחוני הפס לא נתנו עליו הוד מלכות להיותו נבזה ומזת
 משפחות צב בשלוח והחזיק מלכות מעצמו בחלקלקות ובכפויים ודברים

באור

זהו: ונכשל ולא ימצא עוד, בעירו (* (כ) ועמד וגו',
 אחריו יעמוד בנו זעלייקוס פהילאפאטאר, הוא העביר נוגש
 העלידאר מקצה אל קצה מלכותו לאסוף כסף מטיים, ויעבירהו
 ג' כ' לנגש את הדר מלכות, זו אי', צבי ארצות, וירצה
 לשלוח יד באוצר ד' ולגשת בקדש הקדשים, וידוע מס'
 חשמונאים ב' (ג' א') המאורע שמה י ש ב ר וגו' במלחמה,
 כי העלידאר יכה אדוניו בשלי לסכב המלוכה לו. (** (כא)
 ועמד נבזה, זה אנטיאכוס עפיפאנעס בזוי הי' מאוד כמו
 שפרשתי למעלה (ז' ח' ט'). ולא נתנו וגו' לא לו

*) Allg. Weltg. VII. §. 759 — 850.

**) Ibid. VIII. §. 1 — 6.

וְלֹא יִמְצֵא: (כ) וְעָמַד עַל בְּנוֹ מֵעֵבִיר נֹגֵשׁ הָדָר
 מַלְכוּת וּבְיָמִים אֲחֵדִים יִשְׁבֵּר וְלֹא בְּאִפִּים וְלֹא
 בְּמַלְחָמָה: (כא) וְעָמַד עַל-בְּנוֹ נְכוּזָה וְלֹא-נִתְּנוּ
 עָלָיו הוֹד מַלְכוּת וּבָא בְּשִׁלּוּהַ וְהַחֲזִיק מַלְכוּת
 בְּחֶלְקִלְקוֹרַת: (כב) וְזָרְעוֹת הַשֶּׁטֶף יִשְׁטְפוּ מִלְּפָנָיו
 וַיִּשְׁבְּרוּ וְגַם נִגִיד בְּרִית: (כג) וּמִן-הַתְּחִבְרוֹת אֱלֹיו
 יַעֲשֶׂה מְרָמָה וְעֵלָה וְעֵצִים בְּמַעַט-גּוֹי: (כד) בְּשִׁלּוּהַ
 פִּירוּשׁ אֲבֵן יַחֲיִיא

טובים באומרו כי הוא לא היה רוצה להיות מלך רק מנהיג ודבר כדי
 לשמר מן החזיקין ולהעמיד השלום ביניהם (כב) ואחרי התחזקו
 במלכות ישו לאכזר וזרועות השטף והם גזרי הנולכות שהיד שופטים
 זולתם הם ישטפו מלפניו כי יכניעם וישפילם עד עפר וגם הנגיד
 מהעם בעלי ברית והוא יהודה מכני ראש ישראל ישטף מלפניו
 (כג) כי יהרגו במרמה מאשר יעשה ההתחברות אליו במלחמה ועלה
 עליו ועם כאשר יהודה מכני יהיה במעט גוי מה שהיה מהבזו

באור

יאות המלוכה כ"א לדעמעטריוס בן זעלייקוס המומת.
 בשלוה, במנוחה ובשלחה החל לשבת על כסאו
 לאמר כי יפרוש שלום והשקט במדינותיו, ובחלקלקות
 לשונו יחזיק המלוכה ע"י איימענעס ואטטאלוס (כב)
 וזרעות השטף, היינו חיל מצרים יושבי נילוס, אשר
 אם ישטוף מימיו ויעברו פיו כזרועות ממנה תלכנה וענינו:
 צבא מצרים אשר כזרם ישטוף עליו לא יעמדו מלפניו
 בשבת אנטיאכוס על כסאו שתי שנים אחרי מות קלעאפאטרא
 שלחו איילוס ולעננויס אפטרופסי פטאלמעוס פהילאמעטאר,
 גדוד גדול על אנטיאכוס, לבקש ממנו צעלעזיריען ויהודה
 אשר רצה אביו אנטיאכוס הגדול לתת למוהר ולמתן
 לקלעאפאטרא ולא נתן ע"ז יצא אנטיאכוס למולם ויכם
 בין הררי קאססיוס ופעלוזיוס וגם נגיד ברית, ישבר
 מלפניו זה פהילאמעטאר הנזכר אשר יבוא בברית עמו כאשר
 נבאר בפסוק אחר זה (כג) ומן התחברות וגו' אחרי

דניאל יא

וּבְמִשְׁכַּנֵּי מְדִינָה יָבֹא וְעֵשָׂה אֲשֶׁר לֹא-עָשׂוּ אֲבוֹתָיו
 וְאֲבוֹת אֲבוֹתָיו בְּזֶה וְשָׁלַל וּרְכֹוֹשׁ לָהֶם יִבְזֹר וְעַל
 מִבְּצָרִים יִחְשַׁב מִחֲשַׁבְתּוֹ וְעַד-עֵת: (כה) וַיַּעַר כְּחוֹ
 וּלְכַבּוֹ עַל-מֶלֶךְ הַנֶּגֶב בְּחֵיל גָּדוֹל וּמֶלֶךְ הַנֶּגֶב יִתְגַּרֶה
 לְמֶלֶךְמָה בְּחֵיל גָּדוֹל וְעֵצוֹם עַד-מָאֵד וְלֹא יַעֲמֹד
 בִּי-יִחְשַׁבּוּ עָלָיו מִחֲשַׁבּוֹרָתוֹ: (כו) וְאֶכְלִי פֶת-בְּגוֹ
 יִשְׁבְּרוּהוּ וְהִילּוּ יִשְׁטוּף וְנִפְּלוּ הַלְּלִים רַבִּים: (כז)
 וְשִׁנְיָהֶם הַמְּלָכִים לְבָבָם לְמַרְעַע וְעַל-שְׁלֶחַן אֶחָד בְּזָב
 פִּירוֹשׁ אֲבָן יִהְיֶה

לדיתמתיאוס לקוס עליו בחיל גדול צמוצחו אותו צמטט גוי ומרמה
 עשה צוה (כד) וצלוה יצוא צמטמי מדינה וינחל הכל צפיתווי
 ודרי חלקלקותיו ועשה חסר לא עשו אצותיו ואצות אצותיו לרשת
 משכנות לא לו צדצרי חלקות וצאשר צראשונה יבזור להם צוה ושלל
 ורכוש כדי למשוך לצם למהצתו ויחסו צ מחשבותיו תמוד לצוה ללחוס
 על מצצרי זולתו ועד עת מעט (כה) נתעורר כחו ורצונו לצוה
 על מלך מצרים בחיל גדול וגם מלך מצרים יתגרה צו בחיל גדול ועצום
 עד מאד יותר מחיל דיתמתיאוס ועם כל עוצם חילו ממלך הנגב
 לא יעמוד יען כי יחסו עליו מחשבות רעה כדי להמיתו (כו)

באור

הכותו מחנה מצרים שלח את אפפאלאניוס בדברי שלום
 ואמת לפהילאמעטאר לאמר: הלא אחים אנחנו, דורך אני,
 אשר רק טובתך ושלומך יבקש ולהכין כסאך; אמנם לבבו
 לא כן יחשוב ובמרמה זאת בא במעט גוי במצרים עד
 תחפנתם וישלול שלל רב (כד) להם יבזור, נמשך על
 במעט גוי בפסוק הקודם. ועד עת, כל ימי החורף און
 ותקן דברים הצריכים למלחמה למען יוכל לצאת בעת האביב
 (כה) ויער כחו, בצאתו למצרים פעם שנית יעיר כל
 כחו בים ובחרבה ויצג מערכה מול מערכת מלך הנגב
 ויכס מכה רבה ויקח בתרמית את פעלוזיוס, בלי שפק
 ע"י שוחד שהשחיד לשרי צבאות, כי רק באמצעות
 אלה הי' יכול להתפשט על כל מצרים עד אלקסאנדריא, גם

מאכט ווירד ער אויסרוקן אונד זיגן; (כד) אין איין פֿרידליך
 כעס אונד פֿעטטעס לאנד איינציהן אונד דארט טהאטן פֿערט
 איבן, וויא זיינע עלטערן אונד פֿארעלטערן ניכט פֿעראיבט,
 פֿילע בייטע אונד רויב אונד גוט אן יענע פֿערטהילן אונד ווי
 דער דיא פֿעסטונגן אנשלעגע פֿאסען. דיס אללעס איינע צייט
 לאנג. (כה) הירויף ווירד ער זיינע נואכט אונד זיינן מוטא
 ווירד דען קעניג דעס זירענס אויפֿביטען, אונד זיך
 אן דיא שפיטצע איינר גראסן ארמעע שטעללן. דער קעניג
 דעס זידענס ווירד זיך עכענפֿאללס צום קריגע ריסטן, מיט
 איינס גראסן אונד צאהלרייכן העערע, דויר ווירד ניכט בע
 שטעהן, דען עס ווערדן אנשלעגע ווידער איהן געפֿאסט ווער
 דען. (כו) זיינע אייגענע טישגענאסן ווערדן איהן צו גרונדע
 ריכטן, יענעס העער ווירד דאהער שטרעמן אונד פֿילע ווערדן
 ערשלאגן אויף דעם פלאטצע פֿאללן. (כז) ביידע קעניגע
 ווערדן בעזעס אויף איינאדער אים זינע האבן אונד אן איינער

פירוש אבן יהי"א

מחולקי פת בגו שיסברוהו וימיתוהו מה לכן שחילו יסטוף וישחית
 מלך הכסף ויפיל ממנו חללים רבים. (כז) והנה שני המלכים האלו
 סף כי היו שונאים זה את זה ומפני שנאתם זאת כל אחד מהם היה
 מראה עצמו אהב לישאל סן יתוסף על שונאו. לא כפיהם כן לבס.
 כי כל אחד מהם לבס למרע עם ישראל ועל שלמן אחד צאכלס כל
 אחד מהם עם ישראל כוז ידברו כי יראו היותם אהבי וכלס יחסנו
 להרע עמהם. ועם כל זה לא תללח מנתם הרעה כי עוד היה קן וזמן

באור

פהילאמעטאר נפל בידו. וזהו, ולא יעמוד וגו', מפני
 המרמה ותוך של אנטיאכוס ומחשבות רעות שרי צבאיו
 וזהו ג"כ, (כו) ואוכלי פת בגו ישברוהו וירמוז
 ג"כ על מאקראן שנפל מעמו ובגד בבריתו ועל לענעאויס
 אשר לא באמונה היו עושים. (כז) ושניהם מלכים
 וגו', כאשר ראו יושבי האלקסנדרי' שנפל מלכם ביד
 אנטיאכוס ונאשו ממנו וינשאו אחיו פעסקאן על כסאו.
 וכשמעו אנטיאכוס דברים אלה עלה למצרים פעם שלישית
 לאמר: לעזור פהילאמעטאר בא ולהכינו על כסאו ולהחזיק

תיו
 ל
 בחו
 רה
 מד
 בגו
 (כז)
 בוב
 רמה
 יתיו
 רשת
 ושלל
 לחוס
 לבוא
 עצוס
 הנגז
 (כו)
 ולום
 אני
 לבבו
 עד
 על
 און
 ביב
 כל
 ונגב
 טפק
 ורז
 גם

דניאל יא

שאפֿעל שפּיזענד ווערדן זיא טריגליך מיט איינאנדער רעדן.
דאך דיס ווירד ניכט געלינגן; דען דאז ציל זאלל ערשט אין
שפעטער צייט עררייכט ווערדן. (כח) ער ווירד דאהער צו
ריק נאך זיינס לאנדע ציהן מיט גראסעס געוויינע, זיינן זין
געגן דען הייליגן בונד ריכטן, עס פֿאללפֿיהרען אונד
נאך זיינר היימאט צוריק קעהרן. (כט) צו איינער אנדערן
צייט ווירד ער ווירד אינס זידליכע איינפֿאללן; אלליין עס
ווירד ניכט דעם פֿאריגן אונד לעטצטן מאלע גלייכן. (ל)
דעו שיפֿע אויס כחים ווערדן ווירד איהן לאנדן, זא דאס ער
דען מוהט פֿערליהרן אונד אומקעהרן ווירד. ערגרומט אויף
דען הייליגן בונד ווירד ער מאנכעס אויספֿיהרן אונד דאן
צוריקקעהרן, נאכדעם ער זיך מיט דען אבטרייניגן פֿאם היי
ליגן בונדע פֿעראייניגט האבן ווירד. (לא) דיא טרופפן, דיא
ער צוריק געלאסן, ווערדן דאז בעפֿעסטיגטע הייליגטהום

פירוש אבן יהייא

גדול אז עד צום המועד מגלות ירושלים. (כח) וישב מלך הכסף
לארצו ברכוס גדול משלל מצרים. ולכנו חושב ומתקרט על הנרית
שכרת ועשה עם ישראל עם קדש כששן לארצו. (כט) למועד ההוא
צטנה האחרת ישב במצרים חרן הנגב. ולא תהיה הספס הזאת כמלחמה
הרחשונה והאחרונה אשר נלח מלך הכסף. יטן כי עתה ינוח מלך

באור

דבריו הרשה לפהילאמעטאר לצאת ולבוא כאיש חפשי
ויאכלו יחדיו על שולחן אחד; אבל לבכם לא הי' עמם.
ולא תצלח, כי בעת ההיא ישלח פֿעסקאן ויועציו לגדולי
רומי לאמר: הושיעו לנו! וישלחו מלאכים אל אנטיאכוס
ויען אליהם: כי לא לרשת מצרים בא, כ"א להשיב
פהילאמעטאר על כסאו; אבל בלבכו לא כן ידמה, רק
ראה, כי עוד חזקו יושבי אלקסאנדריא ושאר מבצרי מצרים,
ולא עת עתה לבא בחזקה עם מצרים ורומים, ע"ז ישוב
לארצו, אך פלוזיום מבצר מפתח מצרים נשאר בידו. (כח)
ולבבו על ברית קדש, ישראל להפר מצותם כמכואר
בספרי השמונאים וכבאורי פ' ז' ופ' ח'. ועשה, וכן יעשה.
(כט) למועד ישוב וגו', בעת ההיא עשה פהילאמעטאר

יִדְבְּרוּ וְלֹא תִצְלַח פִּי-עוֹד קִיץ לְמוֹעֵד: (כח) וַיֵּשֶׁב
 אֶרְצוֹ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל וּלְבָבוֹ עַל-בְּרִית קֹדֶשׁ וַעֲשֶׂה
 וַיָּשָׁב לְאֶרְצוֹ: (כט) לְמוֹעֵד יָשׁוּב וַבָּא בְּנֶגֶב וְלֹא-
 תִהְיֶה בְּרֹאשׁוֹנָה וְכֹאחֲרוֹנָה: (ל) וַבָּאוּ בּוֹ צִיִּים
 בְּתִים וּנְכָאָה וַיָּשָׁב וְזַעַם עַל-בְּרִית קֹדֶשׁ וַעֲשֶׂה וַיָּשָׁב
 וַיָּבֵן עַל-עֹבֵי בְרִית קֹדֶשׁ: (לא) וַזְּרָעִים מִמֶּנּוּ

פירוש אבן יחייא

הצפון (ל) כי יצאו בו בגג לעזרה אריות רבות מרומי ולכן נכסה
 במלחמה ההיא מלך הצפון ושב מלך הגג וזעם על הצרית שפסה עם
 ישראל עם הקדש וישוה ויהיה לו הנכה מסדרה וריעות עם מלך
 הצפון שהיא גם כן מעוזי הצרית שפסה עם הקדש כי שני המלכים
 צפיו ידברו תמיד לישראל ולשונם לח כחן עמו ולשמחתם אלו לאלו שניהם
 כרתו ברית עם ישראל ומ"ח נטדו יחד להפר בריתם אלו ולהסחיתם
 (לא) וזרועים ממנו יעמדו וגו' ר"ל כי לצפוף מו שהיה הזרוע
 והעור ממנו מלך הגג והס הרומיים יעמדו דמשונה במלכות וירשו

באור

שלום עם פֶּעֶסְקָאן אחיו ועם יושבי אלקסאנדרי' ובשמעו
 אנטיאכוס כאלה ויחר אפו ויסר עתה מסוה החנופה מעל
 פניו ויודה ויאמר כי יבוא לרשת כל מצרים לו לנחלה
 כראשונה ואחרונה, אמנם לא יצליח עתה לבא במעש
 גוי למצרי מצרים כבפעם ראשון ואחרון (ל) ובאו
 ונו', כי יבואו ציים דרך מאצעדאניען מרומי לעזור מצרים
 בתוכם צירי רומי וכראשם פאפיליוס אשר יקח משענת בידו
 ויכתר מעגלרה בחורל סביב לאנטיאכוס ויען ויאמר לו:
 "לא תצא ממעגלה הזאת עד כי תענה אותי אם תעזוב מצרים
 ושלום יהי לך מהרומים או לא תעזבה ומלחמה תהי"
 ונכאה, ויען ויאמר בלב נדכא ונכזה, כי יסור למשמעתו
 ויעש כל אשר יצוו הרומים ושב וזעם וגו', ע"ז ישוב
 ויעשה חרון אפו בכרית קדש ישראל ונלוו אליו רבים מרשעי
 ישראל אשר המירו דתם בדת גלולי נכר (לא) וזרועים
 וגו' וחללו וגו', עיי' בבאורנו לפ' ח' י' — י"ג (לב)

יעדו
 אין
 צו
 זין
 אונד
 דערן
 עס
 (ל)
 ער
 אויף
 דאן
 היי
 דיא
 הום
 צפון
 רית
 הוא
 זמה
 מלך
 שי
 ס
 לי
 וס
 יב
 ק
 ס
 יב
 (ח)
 ר
 י
 ג

דניאל יא

יעמדו וחללו המקדש המעוון והסירו התמיד ונתנו
השקויץ משמם: (לב) ומרשיעי בריות יתניף בחלקות
ועם ידעי אלהיו יחזקו ועשו: (לג) ומשבילי עם
יבינו לרבים ונכשלו בחרב ובלהבה בשבי ובכבוד
ימים: (לד) ובהבשלים יעורו עור מעט ונלוו
עליהם רבים בחלקלקות: (לה) ומן המשבילים
יבשלו לצרופ בהם ולברר וללבן עד עת קץ ביעור
למועד: (לו) ועשה כרצנו המלך ויתרום ויתגדל

פירוש אבן יהי"א

אותו והוא תחלת המלכות הרביעי והמלכות הוא צמחו חללו המקדש
המטו ר"ל החזק והענוס שכל הורודוס ויסירו וינטלו התמיד
מלהקריבו צערם וצדקתו ונתנו במקדש הנלס שקון משומם אשר אין
מחשבת בו כי הכל הוא מעשה תפתועים: (לב) וטיטוס הרומי
אשר יעשה כל המוספר בחלקות לשון יחניף למרשיעי ישראל הקורה
והברית מאלהיהם והם הפריצים הנדוקים אשר היה מושך לנצח לעבודתו
ועם טיטוס יודעי אלהיו ועובדים אותו אשר היו רוצים לשון לחרט
מפני פחד ישראל שהיו הורגים אותם במלחמה: הוא טיטוס יחזקם
בדבריו הטובים למען יעשו מלחמה עם ישראל: (לג) ומשכילי עם

באור

ומרשיעי כמו השמרונים ומענעלוים ודומיהם יודעי
אלהיו כמו מתחיהו ובניו: (לג) ונכשלו בחרב כגון
אליעזר כ"ג זקן בן תשעים שנה אשר ענה בצאת רוחו
החת חרב הרשעה לאמר: ד' אלהים! אתה יודע יסורי
פצעי יפצעוני רודפי נקי היתה לאל ידי להסירם; אך
עדן אמת המה לנשמתם כי לכבוד שמך הגדול ותורתך
הקדושה קבלתים! — (חשמי"ב ב, ו' י"ח) (לה) ובהכשלים
יעורו עור מעט ע"י יהודה מכבי אשר התלהב רוחו בראותו
התכשלות הישרים, והכה ארם אבל עזרתו לא היתה בתחלה
גדולה כ"א עור מעט כי לא הבס בראשונה מכה רבה
וגלו וגו' איש מלחמה הוה נסע בכל גלילות ישראל

ענטווייהן, דאז טעגליכע אָפּפֿער אבשאַפֿעֹ אונד דעז גרייעל
 דער צערשטערונג אויףשטעללן. (לב) דורך שמייכעלייא ווירד
 ער יענע בונד בריכיגע אַז זיך לאַקקען; דאך דאז פֿאַלק,
 דאז זיינן גאטט פֿערעהרט, ווירד זיך ערמאָנן אונד פֿילע
 טהאטן פֿעראיבן; (לג) דען דיא ווייזען דעס פֿאַלקס ווערדן
 פֿילע בעלעהרן: זא ווערדן זיא צוואר אייניגע צייט דורך
 שווערדט, פֿייער, געפֿאַנגעשאפֿט אונד רויב פֿאַללן, (לד)
 דאך דורך איהרן פֿאַלל ווירד איהנן איינע גערינגע הילפֿע
 ווערדן, אויך ווערדן זיך פֿילע פֿערשטעללער ווייזע צו איה
 נען האלטן. (לה) אייניגע דער ווייזען ווערדן פֿאַללן, דאמיט
 דורך זיא דיא איבריג געלייטערט, גערייניגט אונד גלענצענד
 ווערדן, ביס צו יענעם ציהלע; דען דיס טריפֿט ערשט צור
 בשטימטען צייט. (לו) יענער קעניג ווירד אלזא נאך זיי

פירוש אבן יהי"א

ישראל וחמיהם יצינו לרבים מן התורה והמצוה למען לא ימירו
 דתם. וא"כ נכסלו ישראל ויהרגו מאויציהם מי צחרז ומי בלהבת
 אש ומי ילך צפזי ומי יצמו אש כל אשר לו ויסוז ערוס מבלי לבוש
 וזה ומיס רבים. (לד) ואחרי הכשלים ישראל צחרזן הצית מטיטוס
 יצורו עזר מעט במלכות ביתר שמד כ"צ שנה וכלו עליהם צביתר
 רבים מישראל בחלקלקות כי היו ירחים לבוש שמה מפחדם מאשר קרה
 אחר כך כי כלם נהרגו על ידי הרומיים. (לה) ומן המשכילים
 וחכמי ישראל יכסלו וישמטו לצרוף בהם ולצדד וללזן עונות ישראל
 כי הם מוצח כברה לחטאת ישראל וכאומרו צקרוני אקדש הזה יתמיד
 עד עת הקץ מהמשיח אשר יהיה עוד למועד הידוע אלנו ית'
 (לו) ועשה כרצונו המלך הידוע המלך קוסטנטיני מרומי אשר שב
 לדת ישוע הנצרי ונתן לכומריו רומי וכל ארץ קאנפאנייא רומאנה

באור

לאסוף לו אנשים (חשמי' א. ג. י — כ"ד. חשמ' ב. ח. א.)
 בחלק לקות, כי רבים מהם עמדו לו מיראתם מפניו.
 (לה) ומן המשכילים, שעור הכתוב: יפלו כמה מהמשכילים,
 או בחרב יונה או בקשת מלחמה, למען נסות הנשאים
 להתלהב נפשם ולצרפם להיותם מוכשרים לקבל טובה בעת
 הישועה. (לו) ועשה כרצונו, עתה חוזר וכולל רעות

דניאל יא

נעם בעליבן פֿערפֿאהרען, זיך ערהעבן, איבער יעדע מאכט
שטאלצירען אונד זעלבסט ווידער דען גאטט דער געטטער
לעסטערנדע רעדן פֿיהרן; (זא ווירד עס איהם געלינגן, ביס
דאז שטראפֿגערעכט פֿאללעננדעט, יא ביס עס פֿעלליג אויס
געפֿיהרט זיין ווירד.) (לז) ער ווירד וועדער דיא געטטער
זיינער פֿעטער, נאך דער פֿרויען רייצענדסטע, נאך אירגענד
איינע גאטטהייט פֿערעהרן, זאנדערן זיך איבער אללעס ער
העבען. (לה) דאך דען גאטט דער פֿעסטונגן (זיגעס גאטט)
ווירד ער אויף זיינם פֿוסגעשטעללע פֿערעהרן, איינן גאטט,
דען זיינע פֿארפֿאהרן ניכט ערקאנטן, ווירד ער מיט גאלד,
זילבער, עדעלגעשטיין אונד אנדערן קאסטבארקייטן פֿערעהר
רען, (לט) אונד איהם בעפֿעסטעטיגטע טעמפעל ווייהן; אויך
דיאיעניגן, דיא דען פֿרעמדן גאטט אנערקענן, ווירד ער
עהרע ערצייגן, זיא צו בעפֿעהלסהאבערן איבר פֿילע ערנענגן

פירוש אבן יהי"א

ומחזו חזיונו ויתרומם ויתגדל זה המלך על כל מל ומזק משאר שרי
ואילי החרץ ועל אל חלים והוא החלום יתצרך ידבר נפלאות
מנשמותו זהותו פשוט ומשלוש זהותו אחד שהם דברים גדולים
ונפלאות חרות אשר צדת היא והלית הדת הוא עד כלה וועס
בישראל כי נחרצה וכריתה נעשתה בהם. (לז) ועל אלהי חזותיו
מקוסטאנטינו זה שהיה נדק מכוכבי השמים לא יבין כי ימרוד זו
חמרי הכנסו צדת החדשה נחמדת הנשים לפי דעתו מריס הנלרית
ועל כל חלום מחלתי החרזות גס קן לא יבין כי על כלס
יתגדל הוא לפי דעתו. (לה) ולנד לחלום אשר לפי דעתו נתן לו

באור

אנטיאכוס ואכיותיו השפלות, למען יספר אח"כ עת קצו
עת כי שלם ד' לאויבו כמפעלו. על כל אל, כמו אילי
ארץ. ועל אל אלים, עיי' באורי לפ' ז', כה. והצליח,
מאמר מוסגר עד סוף הפסוק. (לז) ועל חמדת וגו' מדוע
הפסיק בין הדברים? גם ידענו שאנטיאכוס הי' איש נואף
ומשגל? — אך יכון על תכנית אשה היפה בנשים שעבדו
בני קדם, הנקראת בשם (אטארגאטיס) או (אסטארטע).
זיא עשתרות אלהי צידוניים והיא הנזכרת בשם: מלכת

על-כל-אל ועל אל אלים ידבר נפלאות והצליח
 עד-כלה ועם כי-נחרצה נעשתה: (לז) ועל-אלהי
 אבותיו לא יבין ועל-חמדת נשים ועל-כל-אלוה
 לא יבין כי על-כל-יתנדל: (לח) ולא-אלה מעזים
 על-כנו יכבד ולא-אלוה אשר לא-ידעהו אבותיו
 יכבד בזהב וכסף ובאבן יקרה ובחמדות: (לט)
 ועשה למבצרי מעזים עם-אלוה נבר אשר הכיר

פירוש אבן יהיא כיור ק

הטו והוסיפו על כנו ומלכותו והוא יסוע הנצרי יכבד * אשר החלוה
 הוה חסר לא ידעוהו אבותיו יכבד צוהב וכסף ואבן יקרה ודברים
 חמודים צבית תפלה אשר יעשה לו לכבוד ולתפארת צדומי וקוסטמנטינה *
 (לט) וכן יעשה לכל עיר מצר ומטו כי ירצה סס כבוד לחלוה
 הוה אשר הכיר מחדש כי בכל עיר ועיר יהיה צית תפלה גדולה
 הנקרא דומו מויסקובצטו אשר ינהיגהו הגמון ויסקובצו * אחד לכל עיר
 ועיר והמשיל ההגמונים והכומרים נשאר העם הרצים כי הם הם
 המופלים בחומה הנצרית * ומדמה יחלק במסיר * כי במסיר עבודת

באור

שמים (ירמי' ז, י"ח ומ"ד, יז); גם לזאת לא יבין כי
 רצה לשסות היכלה בעילם ותקרא ג"כ חמדת נשים בעבור
 שרוב נשים מקטרות לה כמו שנאטר בירמי' (מד, טו)
 ועל כל אלוהי וגו' כי השחית כל עצבי הגוים סביבותיו
 וישסה היכלותיהם: (לח) ולא-אלהי מעזים הוא א' מאלהי
 נכר שעבדו הרומיים בעת נצחונם, הנקרא (יופיטער קאפי-
 טאלינוס) לאמר; כי הוא העזוז והגבור, הוא המעזו בעת
 צרה, הוא המחסה מבצריהם ובהיות אנטיאכוס כימי נעוריו
 ברומי למד מהם לעבוד אלהי הזה, אשר לא ידעהו אבותיו
 הארמים: (לט) ועשה למבצרי מעזים, שעורו: ועשה
 כל למבצרי מעזים, וענינו: ע"י זהב וכסף הנזכר בקודם
 יעשה לכבוד אלהי מעזים, מבצרים הם היכלות, אשר
 היו בימים ראשונים בחיל וחומה סביבותם כערי מבצרי

דניאל יא

יִרְבֶּה כְּבוֹד וְהַמְשִׁילִם בְּרַבִּים וְאֲדָמָה יִחַלַק בְּמַחִיר:
(מ) וּבְעֵרַת קֶץ יִתְנַגַּח עִמּוֹ מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וַיִּשְׁתַּעַר עָלָיו
מֶלֶךְ הַצָּפוֹן בְּרִכְבּ וּבַפָּרָשִׁים וּבְאַנְיֹת רַבּוֹת וּבָא
בְּאַרְצוֹת וַיִּשְׁטַף וַעֲבָר: (מא) וּבָא בְּאַרְץ הַצְּבִי וּרְבוֹת
יִכְשְׁלוּ וְאֱלֹהֵי יִמְלָטוּ מִיָּדוֹ אֲדוֹם וּמוֹאָב וְרַאשֵׁית בְּנֵי
עַמּוֹן: (מב) וַיִּשְׁלַח יָדוֹ בְּאַרְצוֹת וְאַרְץ מִצְרַיִם לֹא
תִּהְיֶה לְפָלִיטָה: (מג) וּמִשָּׁל בְּמִבְּנֵי הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף
וּבְכָל הַמְּדוֹת מִצְרַיִם וְלִבְיִם וּכְשִׁים בְּמִצְעָדָיו: (מד)
וַיִּשְׁמְעוּת יִבְהַלְהוּ מִמְּזִרָה וּמִצָּפוֹן וַיֵּצֵא בְּחֵמָה גְּדֻלָּה

פירוש אבן יחייא

הכוונתם האדמה יחלק להם כי לכל אחד מהם ינתן חלק מהדמה
והכנסותיה הנקרא בלשונם דינסיציאו איספריטואל * (מ) ובעת קץ
יתנגח עמו עם ראש אומת אדום מלך הנגב שהוא התוגר המולך
על מצרים * וישתער עליו על ראש אומת אדום התוגר הזכר
שהוא גם כן מלך הצפון כי כל ארץ יון היא תחת ממשלתו * וכן
עליו ציבסה צרכז ופרסים וצ'ס צאניות רבות וצ'ס בחרצות אדום ושטף
ועבר כי נסתע יעור על כלם וישטפם וילכדם * (מא) ואחר כך
יצא אל ארץ הצבי והיא ארץ ישראל אשר תחת ממשלתו אשר ימדדו

באור

עם אלהי נכר, שעורו: עם אשר יכיר אלהי נכר ירבה
כבוד. במחיר, חלף משכורתם * (מ) ובעת קץ חוזר
למלחמותיו וענינו, בעת קצו בעת אשר יתנגח עמו מלך
הנגב, והוא, בעלות אנטיאכוס פעם שלישית נגד פֶּעֶסְקָאן
אשר הושיבו אנשי אלקסאנדרי' על כסא אחיו אשר נפל
בידי אנטיאכוס כמו שבארנו למעלה * וישתער עליו
מלך הצפון, זה בסערת חימה ובחיל גדול ויכס מכה רבה
אצל פעלוזיוס ויחן באלקסאנדרי' ללכדה * עמו, עם מלך
הצפון, עליו על מלך הנגב שזכר * (מא) ורבות יכשלה
ע"י פ' כ"ח * אדום ומואב וגו', כי ידם היתה עם אנטיאכוס
כמו שנראה מחשמונאים א', ה' * (מב) וארץ מצרים,

אונד דאז לאנד אונטער זיא פֿערטהיילען, צור בעלאהונג.
 (מ) אלס אבער דאז ציהל איינטרעפֿן, אינדעם דער קעניג דעם
 זידענס מיט איהם קעמפֿען ווירד, ווירד ער, דער קעניג דעם
 נארדענס ווידער דיון מיט וואַגען, רייטערן אונד איינער גראסן
 פֿלאַטטע איינהערשטירמן, אין דיא לענדער איינפֿאללן אונד
 אללעם איבערשוועממן; (מא) אויך אינס געפֿריזענע
 לאנד איינדריונגן, ווא פֿילע אונטערליגן ווערדן: אייניגע
 אבער ווערדן פֿאן זיינער געוואלט פֿערשאהנט בלייבן, נעמ-
 ליך דיא צו אדום, מואב אונד דעם פֿארדערטהיילע דער
 זעהנע עמון; (מב) ער ווירד זיינע מאכט אין דען לענדערן
 אויסברייטן; אויך דאז לאנד מצרים ווירד נוכט פֿערשאהנט
 בלייבן, (מג) דארט ווירד ער זיך דער גאלד = אונד זילבער-
 שעטצע אונד אללער איבריגן קאסטבארקייטן בעמעכטיגן,
 ליביער אונד כושער אין זיינעם געפֿאלגע פֿיהרען.
 (מד) ענדליך ווערדן איהן געריכטע פֿאן אַסטען אונד נאָרדן

פירוש אבן יהי"א

ימרוו צו צעוד שיפיל ארצות אדום ורבות מטירי ארץ הנני יכסלו
 כי יכלם וישמידם ואלה ימלטו מידו אשר לא ישמיד קנת מהטרים
 אשר היו מימי קדם למדום ומוחז וראשית ארץ בני עמון (מב)
 אצל השאר ישחית בחמתו מפני המרד שירדו צו כי ישלח ידו צמרות
 ההם וגם ארץ מצרים לא תהיה לפליטה כי גם היא ידה צמטל.
 (מג) ומשל צממני הוהצ והכסף וכל חמודות מצרים כי יקח את
 כל רכושם ויהיו צמטדיו לזבים וכזאים כי ילך גם כן אל ארצם
 וישחילם (מד) וצין כך שמועות יבהלוהו ממזרח מארץ פוגרמה
 ומצפון ארץ יון כי מרדו צו וינצל צחימה גדולה להשמיד ולהחרים רצים מהם

באור

כל מצרים נפלה בידו אם לא מלאכי רומי יעבבוהו כאשר
 בארנו (מג) וכושים, אומות האלה היו תמיד בברית
 עם מצרים; לכן כאשר גבר אנטיאכוס לקח מהם בשבי
 והלכו לרגליו (מד) ושמועות יבהלוהו בסוף כאשר
 נפל בפעם רביעית על מצרים לתפשה כחזקה וצירי רומים
 מנעוהו, כאשר בארנו פס' ל' יבהלוהו שמועות רעות
 ממזרח, כי יעלו עליו עם פארטהערן, ומצפון, כי קרץ

דניאל י"ב

הער ערשרעקקן, זא דאס ער אין פֿאללעך וואוהט אויסציהן
ווירד, אום פֿילע צו פֿערטילגן אונד אויסצוראטטן (מה)
ער ווירד זיין פראכט = צעלט צווישן דעם מעערע אונד דעם
הייליגן געפרויגען בערגע אויפֿשלאגן, היר אבער זיין ענדע
עררייכן, זא דאס איהם נימאנד העלפֿן קאן

י"ב

(א) אום דיוע צייט ענדליך ווירד מיכאל, דער גראסע
שוטץ = ענגעל, וועלכר דיינעם פֿאלקעס זאכע פֿער-
טריטט, דיא אבערהאנד געווינגן; עס ווירד נעמליך איינע
אנגסטפֿאללע צייט זיין, וועלכע נאך ניא געוועזן איזט,
זייטדעם פֿעלקער זינד ביס דאהין. אלסדאן אבער ווערדן
אללע דיאועניגן אונטער דיינעם פֿאלקע, דיא מאן אים בוכע
פֿערצייכנעט פֿינדעט, פֿאס אונטערגאנגע ערדעטטעט ווערדן.
(ב) פֿילע דער אים שטויבע דער ערדע שלומערנדען ווערדען

פירוש אבן יחייא

גם כן כאשר עשה צננזי (מה) ולחמן למ יסונו למרוד צו עוד
צני ארץ הנני יטע אהלי אפדנו וחיכלו צין ימים להר צני קדש
זהו הר המוריה מקום בית המקדש וזה להפחיד את העם שיחשבו
היותו שמה. ואז אחרי היותו התוגר מלך כל הארץ יצוט קינו ולא
יהיה טור לו כי אז יתחיל המלכות החמישי מישראל

כאור

מצפון בא, זה ארטאקציאס ועם ארמאניעני. ויצא בחמא
וגו' ע"ז יצא ממצרים וחשב להשמיד ולהרוג כל היהודים
בקצף גדול. (מה) אהלי אפדנו, כמו שאפוד החשוב
שכנגדים כן אהלי אפדנו החשוב שבאהלים (מר' סעדי').
בין ימים, בין ים החיכוז וים החרשה (שטיללע מעער).
להר צני קדש, בהררי ארץ יהודה. ובא עד קצו
עתה תבא עת קצו במדינת עילם כאשר בארנו פר' ז' יא'

י"ב (א) ובעת ההיא, כבר אמר המשורר: נודע ד' משפט
עשה בפועל כפיו נוקש רשע; לכן כאשר חזרה